

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

Г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. ЊИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Скопљу, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани, и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду.

БЕОГРАД. 1921.

КЊИГА II, СВ. 3—4.

краљеве далматинске пренио је познати дубровачки историк М. Орбини у своју књигу „Il regno degli Slavi“ (1601), али мјесто „Светозар“ има он (на стр. 213) „Светорад“, које је из Орбинија узео Рајић (вако сам већ рекао). Додајем, да „Светорад“ мјесто „Светозар“ има и Качић у своме „Разговору угодном“ на стр. 26. (изд. 1759), а Качић је своје „словинске“ краљеве узео из поменуте књиге Орбинијеве.

Пошто сам овако показао извор имена „Светозар“, сад не треба нитко да се домишља, што би могло бити *-зар* у томе имену; ваља рећи, да га је Дукљанин измислио, како је измислио и друга гдјекоја имена у своме летопису, на пр. *Srepimirus* (отац Светозаров), *Cidomirus*, *Prelimirus* и др.

У Загребу 30. октобра 1921.

Т. Маретић.

13. Из балканскога речника.

1. Српхрв. *бӓлега*

„животински екскремент“ гласи у румунском *balegă*, а у албанском тој истој речи одговара *pâr bal'egë > bal'ge* и *bagel'ë > bag'ë*.

G. Meyer, *Indogermanische Forschungen* VI 115 тражи извор овој албанској речи у италијанском. Ту има, и то само у дијалектима северне Италије за „harter Kot von Tieren, bes. Schafen, Ziegen, Mäusen“ *bagola* (у бреш., берг., ком. и миланском), *bagoule* (у крем.), *bagula* (у миранда.), *bagol* (у пав.) и *begra* (у моденском дијалекту). Сви су ови облици из лат. *bacula*, диминутива од *baca* „жујина“, и то првобитно значење је још очувано у итал. *bagola*, *bacola*, *macola* „Elsbeere“ *Arch. glott. ital., Suppl.* V 79, фурл. *boule* „жујина“ *ibid.* XVI 219, јудик. *bagola*, *Wachholderbeere* в. W. Meyer-Lübke, *Roman. etym. Wb.* 873.

Од албанских облика, кад би они, по Мајеру, били позајмице из италијанскога, морао би, дакле, *bagel'ë* бити старији облик него *bal'egë*, а овај би био настао, метатезом, од *bagel'ë*.

Ово мишљење усвајају у целини и E. Berneker, *Slav. etym. Wb.* s. v. и W. Meyer-Lübke s. v. *bacula*, док H. Tiktin, *Rumän.-deutsches Wb.* s. v. држи да је етимологија румунске речи нејасна, али не наводи разлога за то. Тако и O. Densusianu, *Hist. de la langue roum.* I 385 ма да он, због истарско-итал. облика *baligola* (у Sissano в. A. Ive, *I dial. lad.-ven. dell' Istria* 171), нагиње мишљењу да ће се порекло те балканске речи имати ипак потражити у латинском.

Ја мислим да *balega* није романска, него предлатинска, балканска реч и то чисто албанскога порекла. Против њена извођења из италијанскога говори, формално, већ и то што због рум. *balegă* и српхрв. *бӓлега* старији облик албански неће бити *bal'el'ë* него *bâl'egë*, а овај се не поклапа с наведеним романским облицима. У осталом, и кад би се пошло

од *bágeŕe* као првобитнога облика, та се реч не би могла изводити из ром. *bacula*, јер би, у том случају, албанска реч гласила **báguŕe* а не *bágeŕe* како то показује алб. *-ŕ-* за романско *-l-* и *y* за ненаглашено *o* у алб. позајмицама: *grumut*, *reguŕe* < итал. *grumulo*, *regola* и т. д. в. R. Helbig, *Die ital. Elemente im Albanesischen* (у Weigandовим *Jahresber. des rum. Inst.* Lpz. X) 84. А и иначе је сасвим невероватно да би пастирски балкански Арнаути узели израз за животињски екскремент из — северноиталијанских двалеката.

У албанском је врло чест тип композиције сложенница где се детерминација изражава постпозицијом детерминанта, в. н. пр. *am-vise* 'домаћина' = *am* (госпођа) + *vise* 'кућа' или *uðekrūk'*, *via crucis* = *uðe* 'пут' + *krūk'* 'крст'. Према томе мени се чини да није сувише смеоно рапчланити и алб. *baŕeŕe* у *bál'e-ŕe* и за објашњење постанка те речи поћи од праоблика **bálnō + gñā* 'блато + животиња'.

И очувано међуовално *y* упућује на то да је *baŕeŕe* сложенница. За ту појаву в. моје *Albanorum. Stud.* I 15, 115.

За *ō* у композиционом склопу упор. н. пр. грч. *ἰερω-σύνη* или *стинд. ā* у првом делу композита сложених са *o-* основама.

а у **bálnōs* је утврђено интонацијом словенских корадикала — упор. буг. *баана*, *getrockneter Kuhmist in Ziegelform* (праобл. **bálnā-*), српхрв. *блато* и т. д. Е. Verneker о. с. с. v. *bolna* и *bolto*. Други саставни део сложеннице **bálnō-gñā* је невр. реч за 'животињу' **gñous*: *стинд. gāñs*, ав. *genš*, грч. *βοῦς* и т. д.; за **gñā* које претпоставља албански облик упор. грч. *ἐκατόμ-βη* из невр. **sem kēmtom-gñā* '100 крвава'. — Као пример сложенница овога значења навешћу само лат. *mus-cerda* из *mus-scerda* (невр. **skert-* 'екскремент') 'мишији екскремент', и према овом образована *su-cerda* 'свињски екскремент', *bu-cerda* 'крављи екскремент', *ovi-cerda* 'овчји екскремент' Schmidt, *Pluralbildung* 178. Албанско порекло балканске речи *balega* је, према свему овоме, тако јасно да ми се чини сасвим излишно побијати ранији покушај L. Şaipanu *Infl. orient. asupra limbii şi cult. române* I сслвиш који покушава довести рум. *balegă* у везу са рум. *bale* 'бале'. Исто тако отпада и фантастично извођење ове речи из туранскога, на које је мислио Hasdeu, *Curinte din batrîni* I 269, *Etym. magnum* III 2384.

Из албанскога је та реч ушла у румунски. Сем у српскохрватском, од осталих словенских језика она се налази још у малоруском (*baŕyga beŕoga*, *baŕoh*) где су је, као и толике друге сточарске изразе, унели румунски пастири.

2. Буг. *ватах*, *катах*

главен работник на видня', в. и краш. *vatâr* 'тефтердар' (Ј. Живкојновић, *Краишовани* 28, 49) долази у румунском у облицима *râtăh*, *rătîf* 'Oberhirt'.

Б. Цонсѣв, *Езиковни взаимности между българи и Ромъни* 70 уноси ту реч у списак румунских позајмица из бугарскога, али ни он, као ни А. de Cihac, *Dict. d'étym. dacorum*. s. v. не каже одакле та реч бугарском.

Ни словенска, ни румунска реч се не може, по мојем мишљењу, одвајати од алб. *vêtshe* „das Selbst“ уз које је постојало и **vêtshe* очувано у данашњем метатетичном *vêtshe* (у Фиери) од невр. **swē-* „свој“ G. Meyer, *Etym. Wb. d. alb. Spr.* 468. Акценатска разлика међу румунским и албанским облицима упућује на раније алб. **vetāh*, **vetāf* из којег се може извести рум. *vătăh*, *vătăf* правилним рум. рефлексом *ă* за алб. *ē*, као н. пр. у *сăриџа* < алб. *keriŕŕe* „крпуша“. Акцент данашњег *vêtshe* је померен утицајем непроширене основе *vete* „он сам“.

Преlaz значења „сопствен“ — „пастир“ није ништа необично у индоевропским језицима, упор. н. пр. такође са **swē-* „свој“ образовано агс. *swān* „пастир“ према стинд. *sva-mīn* „сопственик“. У фонетском погледу, *ē* у *vete* „он сам“ може бити из невр. *ō*, *ōi* или *ai* и није могуће рашчистити од којег од ових фонема треба поћи, јер и *ō* и *ai* оба дифтонга дају у алб. *ē*, а за једно и друго има могућности: за *ō* упор. слов. *svatŕ*, а за праалб. *āj* (= невр. *oj*, *aj*, *ej*) лит. *svainis* „пашанац“ и т. д. Fick, *Vergl. Wörterb.* 3, 543.

Алб. *h/z* одговара, како је познато, невр. *sk* пред лабијалним вокалима. Према томе се за алб. **vetāh* (> рум. *vătăh*) мора поћи од праалб. **swōitosko-*, т. ј. од суфиксом *sko/a* проширеног невр. **swōjto/a* „својина“. Истина, у невр. језицима долази обично конглатинација *-isko-*; али управо у јерменском, који је од свих живих језика албанском најближи, налази се и *-osko-*: *darbn-os* „ковачница“ уз *darbin* „ковач“ и т. д. Brugmann, *Grundr.* 2/I, 303. То нарочито истичем, јер је тим констатована једна нова албанско-јерменска заједничка црта ка оним које је сабрао Н. Pedersen у свом чланку *Albanesisch und Armenisch* у Kuhn's *Zeitschr. f. vergl. Sprachwiss.* XXXVI 340 и д.

Београд, маја 1921.

Х. Барик.

14. На, нај.

Т. Маретић у „Акад. Рјечн.“ објашњава реч *З. на*: „интерј. *сво*, *ето*“ и додаје да се та реч с истим значењем налази и у слов., буг., чеш., пољ. (могао је додати и рус.) језику, „али у другим индоевр. језицима не налази се етимологијем (?) сроднијех ријечи, зато је постање тамно“. — У *нај* објашњава: „интерј. исто што и *З. на* с додатком *ј* којему прави разлог није познат“.

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ.